

HAAGSE HISTORIE

8 719327 031636

NR. 41 NAJAAR 2026

PRIJS € 10,-

KLEURENFILM EN ONDERTITELS

Portret van
een filmpionier

PALEIS DER LEVENSvreugDE

100 jaar
de Bijenkorf

PORSELEIN MET DE OOIEVAAR

werd niet gebakken
in Den Haag

Metropole, Thalia, Cineac
**DE BIOSCOOP WAS EEN
VENSTER OP DE WERELD**

Een Vlaming in Den Haag

De Belgische Cyriel Buysse was voorbestemd voor het bedrijfsleven, maar zijn hart lag bij de literatuur. In 1896 huwde hij de Haagse weduwe Nelly Dyserinck. In Nederland had men minder moeite met Buysse's felrealistische schildering van het dorpse milieu.

Cyriel Buysse en Nelly Dyserdinck ten tijde van hun
huwelijk in 1896. Foto nalatenschap van A. van Elslander,
stichter van het Cyriel Buysse Genootschap

Den Haag telt flink wat huizen met aan de gevel een bord waarop te lezen valt: 'Hier woonde ...', en dan volgt de naam van een historische figuur met enkele van diens wapenfeiten. Ook het statige pand Laan van Meerdervoort 11 heeft zo'n bronzen gedenkplaat, maar de informatie is tamelijk summier. We lezen dat hier vanaf 1896 de Vlaamse schrijver Cyriel Buysse woonde met zijn Haagse echtgenote Nelly Dyserinck. De naam Buysse zal weinigen vertrouwd in de oren klinken, maar toch behoort zijn werk tot de canon van de Vlaamse literatuur.

Voordat we het over Buysse gaan hebben eerst iets over het huis en het duo dat dit liet bouwen: de liberale politicus en advocaat Samuel van Houten, befaamd vanwege zijn 'Kinderwetje', en zijn zwager, de schilder Hendrik Willem Mesdag. Toen Van Houten in 1869 gekozen werd tot lid van de Tweede Kamer besloot hij met vrouw en vijf kinderen van Groningen naar Den Haag te verhuizen.

Ze betrokken Anna Paulownastraat 73 en kort hierop kwamen Mesdag en diens

echtgenote Sientje van Houten, een zus van Samuel, eveneens vanuit Groningen naast hem wonen op nummer 71. Echt naar hun zin hadden beide gezinnen het daar niet. De Zeeheldenbuurt was nog helemaal in opbouw en veel huizen in hun straat stonden nog in de steigers. Verder funtioneerde de straatverlichting niet, was er nog

Buysses tegendraadse keuze leverde hem een levenslange brouille op met zijn vader

geen trottoir en ook geen riolering. Al snel keken beide gezinnen dan ook uit naar een alternatief en dat vonden ze in de buurt. Aan het begin van de Laan van Meerdervoort, toentertijd de rand van de stad, had de architect Samuel de Vletter – hij was de ontwerper van het ooit befaamde verenigingsgebouw in de Haagse Dierentuin – zijn hand weten te leggen op een

aantal bouwpercelen. De Vletter had ook het stratenplan van het Zeeheldenkwartier ontworpen.

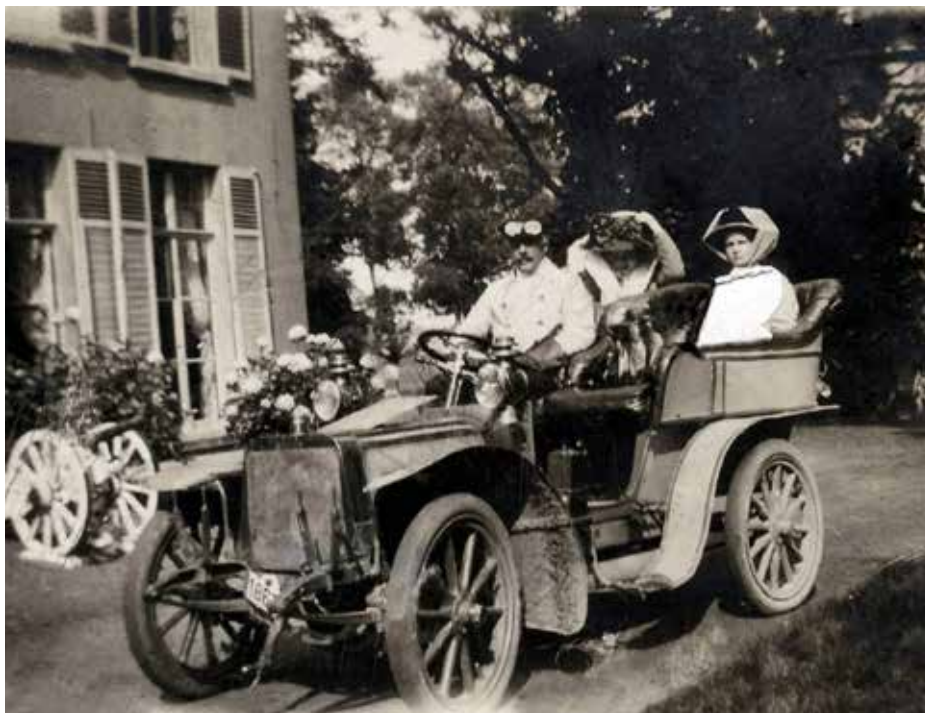
Op 12 maart 1870 kochten Van Houten en Mesdag twee kavels van hem voor samen 6000 gulden en lieten hierop één groot pand bouwen, geschikt voor dubbele bewoning. Van Houten betrok nummer 11, Mesdag nummer 9. Als buurvrouw op nummer 13 kregen zij groothertogin Sophie, de dochter van koning Willem II. Zij gebruikte het huis overigens alleen als pied-à-terre wanneer ze vanuit Duitsland Den Haag bezocht.

'Groote vuilnisbak'

Verlost van de hinder door de bouwwerkzaamheden waren beide gezinnen in hun nieuwe behuizing niet. Vanuit de buurt werd de gemeente bestookt met klachten, vooral over de Trompstraat die als een 'groote vuilnisbak' werd gebruikt. Maar ook in de privésfeer was het lot ze niet goed gezind. Eind 1871 overleed het enige kind van de Mesdags, hun achtjarige zoon Klaasje, aan difterie en het jaar daarop was

Laan van Meerdervoort 9-11. Het dubbele woonhuis werd in 1870 gebouwd in opdracht van de politicus Samuel van Houten en schilder Hendrik Willem Mesdag. Inzetje: De bronzen herdenkingsplaat werd in 2012 aan zijn woonhuis aangebracht door het Belgische Cyriel Buysse Genootschap. Foto's Els Hansen »

Cyriel Buysse was een autopionier. In 1910 maakte hij met zijn drie pleegdochters een reis door Frankrijk. Hier zien we hen voor het familiale buitenverblijf in Afsnee.

het buurhuis in de rouw toen de echtgenote van Van Houten overleed.

Begin jaren tachtig verhuisde Van Houten, die al weer snel was hertrouwd, naar de pas aangelegde Riouwstraat, waar hij op nummer 6 een nieuw huis had laten bouwen. Hij bleef echter wel eigenaar van Laan van Meerdervoort 11 en verhuurde dit aan Theodoor Marie Tromp, een ambtenaar bij Waterstaat, maar meer bekend als schrijver van romans over Zuid-Afrika.

In 1885 huwde de 28-jarige Tromp met de 21-jarige Nelly Dyserinck. Het echtpaar kreeg drie dochters en een zoon, maar hun huwelijk duurde niet lang. Al in 1891 overleed Tromp, twee jaar later gevolgd door hun zesjarige zoontje Freddy. Nelly bleef als jonge weduwe achter met haar drie dochters. Intussen had ze een andere huurbaas gekregen, omdat Van Houten zijn vroegere woning voor 27.000 gulden had verkocht aan zijn zwager Mesdag, die nu dus de eigenaar was van het complete pand. En in 1896 verscheen Cyriel Buysse ten tonele.

Seksuele passages

Cyriel Buysse werd geboren in 1859 in Nevele, een dorp in de buurt van Gent. Zijn vader bezat er een cichoreifabriek en Cyriel was als oudste kind voorbestemd om op termijn de leiding van de fabriek over te nemen,

althans dat was de bedoeling van zijn vader. Na Cyriel voortijdig van zijn middelbare school te hebben gehaald, zette zijn vader hem aan het werk in zijn bedrijf en vervolgens maakte Cyriel enkele zakenreizen naar de Verenigde Staten.

Maar het bedrijfsleven trok hem niet. Zijn hart ging veel meer uit naar de literatuur en daarin werd hij gesteund door Virginie

Nelly bewoog zich in het Haagse sociëtleven als een vis in het water

Loveling, een zus van zijn moeder en al jaren een auteur van naam in Vlaanderen. Zijn tegendraadse keuze leverde hem een levenslange brouille op met zijn vader. Buysse zou een omvangrijk oeuvre nalaten. Zijn naturalistische romans en romans speelden zich vrijwel onveranderlijk af in het armoedige milieu van de Vlaamse landarbeiders. Daarom mag het op het eerste gezicht bevreemden dat het leeuwendeel van zijn werk door Nederlandse uitgeverij op de markt werd gebracht.

In ons land had men minder moeite met Buysse's felrealistische schildering van het dorpsmilieu, waarin hij expliciete seksuele passages niet schuwde en alles lardeerde met onverholen kritiek op de intolerante dorpsgeestelijkheid. Begrijpelijk was er van klerikale zijde geen waardering voor zijn werk, met als gevolg dat het in Vlaanderen nauwelijks werd gelezen.

Een en ander bracht met zich mee dat Buysse met grote regelmaat in ons land vertoefde, ook in Den Haag. Daar was het dat Cyriel, intussen 37 jaar en nog altijd vrijgezel, de 32-jarige weduwe Nelly Dyserinck leerde kennen.

Tantes

Nelly was een telg uit een gefortuneerde aristocratische Haarlemse familie. In Den Haag bewoog zij zich in het sociëtleven als een vis in het water. Ze frequenteerde de formele *jours* en genoot van het hele bijbehorende scala aan sociale rituelen. Ze was een dame die zo in de romans van Couperus had kunnen figureren en misschien is dit ook wel gebeurd.

Cyriel was uit ander hout gesneden. Toch klikte het tussen deze twee zo verschillende figuren en op 1 oktober 1896 traden zij in Haarlem in het huwelijk. Gezien de weinig kapitaalcrachtige staat van Buysse – zijn vader had hem bijkans onterfd – sprak het voor zich dat er op huwelijkse voorwaarden werd getrouwd. Een jaar later werd hun enige zoon René geboren.

Hoewel Buysse zijn lezerspubliek grotendeels in Nederland had, verbleef hij toch het liefst in Vlaanderen, per slot van rekening dé inspiratiebron voor zijn romans. Al kort na hun huwelijk wist hij Nelly over te halen tot het huren van een buitenhuis in Afsnee aan de Leie, niet ver van zijn geboortedorp. Jaren later zou Nelly het landhuis zelfs kopen. Afsnee werd voor Cyriel alras de plek waar hij een groot deel van het jaar doorbracht, in de zomermaanden vergezeld van Nelly. Geen wonder dat hun huwelijk gaandeweg zou evolueren naar een lat-relatie.

Nadat zijn vader in 1901 was overleden – een verzoening tussen beiden is nooit tot stand gekomen – kwam Cyriel beter in de slappe was te zitten. In 1912 was hij in staat een landgoed aan te kopen vlak bij het dorp Deurle, eveneens gelegen aan de

Leie. Hij liet er een paalwoning bouwen waarin hij een groot deel van zijn oeuvre zou schrijven, onder andere zijn nog altijd herdrukte roman *Tantes* uit 1924. In deze Vlaamse klassieker wordt het tragische relaas geschilderd van drie vrijgezelle zussen van wie er één hartstochtelijk verliefd wordt. Door de beide andere zussen wordt de amoureuze relatie echter zodanig gesaboteerd dat de verliefde zus krankzinnig wordt. De roman eindigt met haar dood en met de aangrijpende slotzin: 'Tante had niet geleefd!'

Predestinatie

Ondanks dat hij vaak in Vlaanderen vertoefde, bewoog Buysse zich ook in het Haagse literaire circuit. Zo stichtte hij in 1903 samen met de Haagse schrijvers Louis Couperus en Willem Gerard van Nouhuys het literaire maandblad *Groot Nederland*. Grotere tegenstelling dan tussen Buysse en Couperus is nauwelijks te bedenken. Buysse was ondanks zijn stevige postuur een sportieve vent die veel fietste en roeide en 's winters schaatste. Hij was de eerste in zijn dorp Nevele die een fiets had, daarna de eerste met een motor en tot slot de eerste die zijn geboortedorp binnenreed met een auto. In 1911-'12 heeft hij ook enkele sportverslagen voor *Het Vaderland* verzorgd. Zo brak hij – toen ongebruikelijk – een lans voor het dameshockey. Zet het ongepolijste van deze robuuste Vlaming nu eens naast de elegantie en het decadente raffinement van de aristocratische dandy die Couperus was. Waar de geboren Hagenaar een verijnd chroniqueur was van

het fin de siècle, manifesteerde de Vlaming zich als een sociaal bewogen aanklager van het verpauperde plattelandsproletariaat. Maar naast deze uiterlijke verschillen was er één grote literaire overeenkomst: in hun beider romans vierde het naturalisme hoogtij, doortrokken als ze waren van de noodlottige erfelijke predestinatie van de hoofdfiguren. Buysse en Couperus konden het dan ook goed met elkaar vinden, zij het dat ze elkaar niet heel vaak in de Residentie ontmoetten omdat zowel Buysse als Couperus en diens vrouw dikwijls in het buitenland vertoefden. Slechts één keer, in 1905, is het echtpaar Couperus gast geweest in Afsnee.

Grotere tegenstelling dan tussen Buysse en Couperus is nauwelijks te bedenken

Een andere bekende Haagse literator met wie Buysse bevriend werd, was Marcellus Emants. Ook Emants kennen we als auteur van naturalistische romans, waarvan *Een nagelaten bekentenis* (1894) de bekendste is met de befaamde beginzin: 'Mijn vrouw is dood en al begraven.' Emants speelde echter ook een belangrijke rol in de Haagse toneelwereld. Hij schreef zo'n 25 toneelstukken en was medeoprichter, regisseur en acteur van het amateurgezelschap *Utile et Laetum* (nuttig en aangenaam).

Buysse en Couperus maakten deel uit van dit gezelschap en naar het zich laat aanzien hebben beiden ook op de planken gestaan. Het gezelschap repeteerde bij Emants thuis, in Parkstraat 38. De toneeluitvoeringen vonden meestal plaats in het imposante Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, een theater aan de Zwarteweg, hoek Muzenstraat, dat helaas in 1964 in vlammen opging.

Comtesse

Terug naar ons uitgangspunt: Laan van Meerdervoort 11. In 1915 overleed Mesdag, nadat zijn vrouw Sientje van Houten zes jaar eerder al was gestorven. Hun woonhuis was tijdens hun leven al getransformeerd tot een huismuseum. Mesdags erfgenamen stelden Cyriel en Nelly in staat nummer 11 te kopen. Voor 35.000 gulden werden zij de bezitters, of liever gezegd, werd Nelly de eigenares. Een teken des tijds: het was Cyriel die bij de notaris verscheen, maar het was Nelly die voor de pecunia zorgde en op wier naam het pand dan ook werd geschreven. Het bezit veranderde overigens niets aan de levenswijze van het echtpaar. Meestentijds verbleef Buysse in Deurle in zijn werkstudio of in hun buitenhuis te Afsnee. Aldaar overleed hij op 25 juli 1932 en vervolgens werd hij in Gent begraven. De tijden waren veranderd en Buysse was intussen in Vlaanderen een beroemdheid geworden. Vier dagen voor zijn overlijden verleende koning Albert hem zelfs de titel baron. Omdat de adellijke titel aan Buysse persoonlijk was toegekend, was het hoogst ongebruikelijk dat Nelly erin slaagde dat deze op haarzelf werd overgedragen. Voortaan liet zij zich aanspreken als comtesse, een eer die haar buitengewoon veel genoegens verschaft. Twee jaar na het overlijden van Buysse verkocht de douairière haar huis voor slechts 25.000 gulden. Aan de waardedaling met 7.000 gulden was de toen heersende economische crisis debet. Of Nelly vervolgens meteen naar het Pension Tubantia aan de Tobias Asserlaan 5 is gegaan, is niet bekend. In elk geval overleed zij in dit prestigieuze tehuis, tegenwoordig het onderkomen van de Japanse ambassade, eind 1944 op 81-jarige leeftijd.

In latere jaren is het pand Laan van Meerdervoort 11 gesplitst en werd de rechterhelft bij het museum Mesdag getrokken.

Op 30 november 1929 worden drie letterkundigen in de Haagse Kunstkring gehuldigd ter gelegenheid van hun 70ste verjaardag. Zittend de jubilarissen Cyriel Buysse, Hélène Swart en Willem Kloos. Haags Gemeentearchief

